

ИЗЛОЖБЕ ОРГАНИЗОВАНЕ ПОВОДОМ ЗАСЕДАЊА XXI ГЕНЕРАЛНЕ КОНФЕРЕНЦИЈЕ УНЕСКА

Поводом заседања XXI генералне конференције Унеска којој је Београд био домаћин, наши музеји, библиотеке, архиви, и музичке организације као да су се такмичили ко ће боље репрезентовати нашу културну баштину, тако да је наш главни град у једном тренутку био права метропола културе, науке и уметности света.

Већ у просторијама „Сава-центра“, где је заседавао Унеско, организовано је неколико мањих и већих изложба.

Веома занимљива изложба Четвртог тријенала керамике, која се могла видети претходних месеци у Музеју примењене уметности у Београду, репрезентовала је ову грану наше примењене уметности низом раскошних експоната. Исто тако је била репрезентативна изложба етнографских предмета из Земаљског музеја Босне и Херцеговине у Сарајеву, која је у целини била приказана у иностранству. Ту су се могли видети занимљиви и, за те наше крајеве, карактеристични примерци грађанске и сеоске ношње, а и накит. У једној просторији била је смештена добро одабрана изложба слика савремених уметника Косова. Народна библиотека Србије изложила је копије орнамената српских рукописа од XIII до XVI века.

Већи број значајних изложба организован је ван „Сава-центра“. Сасвим изузетно место заузима је изложба „Народне уметности Југославије“ у Хали X Београдског сајма. Експонате су послали Етно-

графски музеј из Загреба, Војвођански музеј из Новог Сада, Земаљски музеј Босне и Херцеговине из Сарајева, Етнолошки музеј из Скопља, Словенски етнографски музеј из Љубљане, Музеј Косова из Приштине и Етнографски музеј са Цетиња. Сарадници Етнографског музеја из Београда, чији су експонати такође били изложени, нису жалили труда да са стручњацима тих музеја ускладе веома хетерогене и добро одабране примерке стваралаштва наших кујунџија, ткаља и везиља, дрворезбара, грнчара и друге предмете намењене свакодневной употреби. Преко хиљаду и пет стотина предмета изванредно је илустровало изузетно богатство народних рукотворина. Ти се експонати доста разликују према крајевима у којима су настали, богатству маште њених твораца и по разним утицајима којима су били подложни. Сваки музеј изложио је карактеристичне предмете из свог краја. Тако је Етнографски музеј из Београда изложио низ зубуна, делове женске свечане ношње, као и кошуље, чарапе — мушке и женске, плетене и везене, ћилиме, обрамице и низ предмета употребљаван при раду и украшавању. Етнографски музеј из Загреба послао је одела, шамије, рубине — делове женске ношње, кошуље и друге предмете. Словенски етнографски музеј из Љубљане изложио је низ експоната карактеристичних за тај део наше земље, слике са кошница, слике на стаклу, преслице, колевке, поја-

севе; Етнолошки музеј из Скопља делове невестинске ношње, рукаве и сакај-украсе за главу, прегаче, појасеве. Веома су разноврсни предмети из војвођанских музеја — мараме, капе и кожуси. Земаљски музеј Босне и Херцеговине из Сарајева изложио је везове са рукава, женске кошуље, појасеве, прегаче, пешкире — украсне, преслице, антерије, Етнографски музеј са Цетиња јатагане, кубуре, олтарнике — прекривке од дариваних марама, леденице — врсте кратке пушке, капе, сукње. САН Косово, изложио је из музеја Косова и Приштине пешкире, мараме, превезе, душечке чаршаве. Изложба је пропраћена одлично опремљеним каталогом са предговорима Николе Пантелића, саветника Етнографског музеја у Београду и стручњака из појединих музеја — Љиљане Бељкашић-Хашидевић, Младена Ломпара, Иванке Барач Анице Петрушеве, Зорке Делинковић Горазда Макаровића и Јасне Бјеландиновић.

У вези рада самог Унеска, била је приређена Изложба публикација те значајне установе, организована у халама Народне библиотеке Србије у Београду. Изложбу су отворили генерални директор Унеска Амаду Мохтар М'бо и Васо Милинчевић, управник Народне библиотеке.

Околности су биле изузетно повољне приликом заседања Унеска да се прикаже културни живот нашег главног града, јер је у то време у њему био прикупљен велики број уметничких дела, наших и иностранских. Тако је Друга међународна изложба ликовних уметника 80, иначе планирана у то време, отворена поводом заседања Унеска у Музеју савремене уметности на Ушћу. Изложени су радови из двадесет и девет земаља света и то у свим просторијама Музеја, тако да су излагачи могли бити широко заступљени, указујући својим радовима на стремљења савремене уметности. Изложба је пропраћена изузетно детаљно документованим каталогом.

Исто тако срећним стицајем околности дуго времена планирана Изложба енглеског сребра, у оквиру међународне сарадње између Велике Британије и СФРЈ, одржана је у време заседања Унеска. На тој изложби, коју је отворила Маргарета Тачер, премијер Велике Британије, изложени су енглески радови у сребру настали

између 1510. и 1923. године. Највећи број од деведесет и осам изложених експоната позајмљен је из Викторија и Алберт музеја, али су били заступљени и примерци из других музеја. Ово је прва изложба енглеског сребра у Југославији. За узврат, ми ћемо послати радове нашег златарства на изложбу у Енглеску.

Најстарији изложени предмет је здела израђена око 1510. године у мермеру и окована позлаћеним сребром. Хронолошки следе путир и патена из 1518—1519. године, затим крчаг од глеђосане керамике опточене позлаћеним сребром из 1547—48. године, путир израђен око 1560. године. Даље, можемо пратити рад на енглеском сребру из године у годину и из деценије у деценију све до 1922—23. године. Изложба је снабдевена одлично документованим каталогом с предговором др Бојане Радојковић, директора Музеја примењене уметности, и уводом Клод Блер, кустоса Одељења уметничких предмета од метала Музеја Викторије и Алберта.

Истовремено је у суседним просторијама Музеја примењене уметности организована Изложба „Yufil-Unesco 80“, односно филателистичка изложба из југословенских збирки. Изложене су ретке марке, пригодни коверти и жигови. Задатак је изложбе да прикаже развој поштанске марке и филателије у целини на тлу Југославије од префилателистичког периода до данас.

Такође је срећном околношћу скоро у исто време, отворен Конак кнегиње Љубице — зграда чија је реконструкција започета 1972. године, када је исељен Завод за заштиту споменика културе Србије. Приземне просторије Конака намештене су у турско-балканском стилу, док је први спрат снабдевен намештајем из београдских кућа. Поједини делови намештаја припадали су члановима породице Обреновића или имућним породицама XIX века.

Међутим, у просторијама „под сводовима“, односно у сутерену, као у каквој средњовековној крипти, поводом заседања Унеска, организована је изузетно занимљива Изложба „Антички театар на тлу Југославије“. Изложба је била резултат брижљиво и систематски прикупљеног материјала који је у вези са грчким и римским позориштем у нашој земљи, почев од култ-

них игара Дионисија и његових пратилаца представљених на рељефима. Следе планови и снимци сачуваних античких позоришта у нашој земљи, до снимака са представа античких аутора у нашим савременим позориштима.

У Изложбеном салону Музеја града Београда у ово време су постављене две изложбе. Прву је организовао сам Музеј града Београда изложивши старе карте и гравире из свога фонда и то претежно оне које се односе на Београд и борбе око њега у XVII и XVIII веку.

У истим просторијама је Историјски музеј Србије изложио оружје и опрему средњовековних ратника у Србији. Оригиналне примерке оружја и ношње ратника допуњавају копије фресака и снимци минијатура на којима су представљени ратници у пуној ратној опреми на зидовима манастира и у рукописним кодексима.

У току трајања Конференције Унеска отворено је сукцесивно још неколико изложба. Међу њима су најзначајније оне које су одржане у Народном музеју у Београду. Ту је у малој сали организована изложба југословенске скулптуре настале између 1900. и 1950. године. Изложене су скулптуре наших најпознатијих вајара — Борђа Јовановића, Ивана Мештровића, Сретена Стојановића, Томе Росандића, Ристе Стијовића, Петра Палавичинија, Лојза Долинара, Франа Кршинића, Антуна Аугустинчића, Михаила Томића, Стевана Бодарова и других.

Скоро у исто време отворена је сасвим изузетна Изложба „Уметност у средњовековној Србији од 12. до 17. века“. Изложбу је отворио Амаду Мохтар М'бо. Са својих 246 експоната, прикупљених са разних, често веома удаљених области, представља развојне фазе српске уметности од њених почетака у доба првих Немањића до оних насталих у временима турске окупације, када је јурисдикција Пећке патријаршије обухватала далеко пространија подручја.

Већ на степену посету је дочекало Распеће са грандиозног иконостаса у Дечанима, настало 1594. године. Оно нам дочарава раскош велике лавре дечанске, коју су кроз векове богато снабдевали њени многобројни дародавци.

У пространој сали Музеја изложени експонати изненађују својом разноврсношћу и избором, који су доказ изванредног познавања наше уметности средњег века аутора изложбе, Десанке Милошевић, истовремено аутора и одлично документованог каталога, који посетиоцу даје сажет преглед развоја нашег фреско сликарства и богат у библиотеци изложених објеката.

Изложба почиње са оригиналним фрагментима фреско сликарства, скинутих са зидова наших цркава у Ђурђевим Ступовима, цркве св. Апостола у Пећкој патријаршији, старијег слоја фресака из Богородице Левишке у Призрену, манастира Градца, Жиче и цркве Светих Арханђела код Призрена и доноси целу фреску Успења Богородице у Палежу крај Студенице, указујући на могућности наших мајстора монументалног сликарства.

На Изложби следи неколико икона из XIV и XV века, које представљају сјајно доба иконописа у средњовековној Србији. Међутим, нарочито је богат избор икона из времена после губитка државне самосталности када су и даље украшаване наше задужбине. Неколико икона са Дејзисног чина у Крушедолу, задужбини Бранковића, уводе нас у област фрушкогорских манастира и делатност њихових иконописаца XVI века. Иконе из Дечана, Овчара, Велике Хоче и Ломнице дочаравају нам доба у коме је готово непрекинато текао континуитет претежно црквене уметности, појачане после обнове Пећке патријаршије.

Међу иконама из Дечана нарочито се истичу радови даровитог Лонгина, значајног писца, аутора Акатиста првомученику архиђакону Стефану, преписивача старих рукописа, које украшава орнаментима, сликара фресака, а пре свега плодног иконописца. На изложби је дат богат избор из његових дела који осветљава његову делатност и омогућава његово даље проучавање, почињући од иконе краља Стефана Дечанског, опкољеног сценама из његова житија, на којој се потписао тајнописом. Даље се поглед зауставља на његовим иконама Богородице са Христом, опкољене пророцима, и Христа окруженог апостолима, пренетих из цркве Светог Јована претече у Великој Хочи, као и на другим иконама позајмљеним из Ломнице, манастира крај Зворника, где је такође радио тај изу-

зетни мајстор наше старе уметности. Из ризнице Пећке патријаршије позајмљене су иконе сликара Радула, а из манастира Благовештења у Овчару икона Крштења Христовог, рад сликара Митрофана. Мајстор Козма, чије иконе овде видимо, недавно је према запису тајнописом, прочитан као Јован, тако да сада имамо два имена за истог иконописца и сликара.

Сем фресака и икона, на Изложби се налази неколико рукописа од којих су неки илуминирани у раскошном византијском стилу, док је Каранско јеванђеље наш најбогатије орнаментисан рукопис у чисто исламској орнаментистици.

Од предмета у дуборезу изложен је саркофаг Стефана Дечанског, позајмљен из Дечана, један од најлепших радова у тој техници који је сачуван до данас.

Изузетан је избор радова у ситној пластици. Ту се истиче Богородица заступница из XII века израђена у стеатиту, нађена приликом археолошких ископавања у Куршумлији, затим Богородица заступница изливена у бронзи, рад XII—XIII века, нађен приликом археолошких ископавања у манастиру Раковцу и Богородица са Христом, рад у бронзи, нађен у истом локалитету. Истом приликом је нађена и иконица Христа Пантократора из XII—XIII века. Међу радовима ситне пластике налази се и Панагија са представом Богородице окружене пророцима и апостолима, која је позајмљена из ризнице манастира Дечана.

Од предмета богослужбене намене изложен је низ крстова изрезаних у дрвету и окованих у сребру, затим путири, кадионице, рипиде.

Српски црквени вез заступљен је низом експоната и то с неколико епитрахила насталих између XIV и XVI века, набедреником са почетка XV века, митром коју је извезла Кантакузина, кћерка Ђурђа Бранковића и нарочито раскошном катапетазмом монахиње Агније, која је из манастира Раче доспела у Беочин.

Од радова примењене уметности изложено је доста експоната, сребрних чаша, као и стаклених чаша и боца.

Керамика је заступљена са двадесетак експоната насталих између XII—XIII и

XV—XVI века. Ту се налазе крчазе, бокали, зделе нађене приликом археолошких ископавања у Прилепу, Градцу, Сопоћанима, Малом Граду код Сталаћа и Лазаревог града у Крушевцу.

Другу, не мање значајну, изложбу у Народном музеју „Уметничко благо Пиве“ организовали су Републички завод за заштиту споменика културе Црне Горе са Цетиња и Народни музеј из Београда. Изложбу је отворио академик Чедо Вуковић. Она је такође организована поводом заседања Унеска. Посебан интерес Изложбе представља подухват да се манастир Пива, због грађења хидроцентрале Мратиње, премести високо изнад места, где је првобитно био саграђен у XVI веку. Тај подухват има паралеле у Египту, где су циновске скулптуре храмова у Абу Симпелу и фреске цркве у Фарасу, због грађења хидроцентрале на Нилу, морале бити премештене са свог првобитног места.

Одлично одабране фотографије показују нам манастир пре премештања, у току радова и после реконструкције. На Изложби, која изненађује својом раскошју, низ копија уводи нас у амбијент манастира у коме се налази око 1.260 квадратних метара фресака. Реконструисан иконостас, са престоним иконама Лонгина и мајстора Козме, иконама великих празника мајстора Козме и хоросним иконама Лонгина, дочаравају првобитни изглед цркве.

Из ризнице манастира Пиве, која је једна од најбогатијих у нас изложени су бројни експонати, путири, рипиде, viseће и ручне кадионице, петохлебнице, панагијари, орап, али су сасвим изузетни крстови са иконографским сценама рађеним у дуборезу и опточени сребрним оковима у филиграну. Ти крстови спадају у најфиније радове наших златара и мајстора минијатурног дубореза.

Црквени вез је репрезентован епископским омофором, митром и набедреником, али нарочито привлачи пажњу сакос, који је, изгледа, направљен од одежде, која је била венчана хаљина, израђена крајем XVII века у Венецији, па је дарована цркви.

Од црквеног намештаја изложени су хорос или Богородичино коло, један од двадесет и два саставна елемента израђена од

ораховине и украшена интарзијом, затим игумански „стол“ из 1601. године и изванредна двокрилна врата, која се сматрају за најлепша настала у нашим крајевима, све у интарзији.

Рукописи из XVI века су раскошно илуминирани. Они су добили нешто касније раскошне сребрне окове. Од штампаних књига у манастиру се чува и изложена је овом приликом једна од првих књига штампаних у нас, Псалтир из штампарије Црнојевића, из 1493. године. Књигу је манастиру Пиви поклонио њен оснивач митрополит Саватије.

Бројни су заветни дарови, сребрни и позлаћени појасеви и копче. Изложене су и фишеклије Баја Пивљанина којима се закључује изложба.

Аутор Изложбе и богато документованог и опремљеног каталога, Аника Сковран, руководила је, са сарадницима Душаном Нонином, главним рестауратором Пиве, и инжењером Љубомиром Иванишевићем и другим рестаураторима Завода за заштиту споменика културе Црне Горе, радовима на грандиозном подухвату — преносу цркве и њених фресака.

У међувремену, у просторијама Архива Србије отворена је Изложба докумената Архива Котора, града који је увршћен у споменике светске баштине. Изложба с називом „Архив и наука — културно благо Црне Горе“ понуђена је учесницима заседања XXI генералне конференције Унеска, као презентација прошлости и културе СР Црне Горе. Изложба је пропраћена каталогом др Милоша Милошевића, у којем је богати архивски материјал подељен на шеснаест тематских кругова архивске грађе, настале од 1309. до земљотреса 1979. године. Каталогом су обухваћени документи о градским и сеоским управним структурама, о правном животу, поморству, пољопривреди, уметности, књижевности, занатима, језику и школству, здравству, неким истакнутим личностима, бунама, устанцима и ратовима, радничком покрету и НОР-у и, најзад, земљотресима. Каталог, у вези са изложбом, снабдевен је, сем детаљне литературе, која се односи на свако поглавље, и географским картама и снимцима појединих аката, као и уметничких споменика. Материјал је узет из више музеја

и архива, и то Бискупског архива Котора, Историјског архива Котора, Надбискупског архива Пераста, Поморског музеја Котора, Жупског уреда Прчња, као и других установа и приватних архива.

Свако поглавље нам осветљава поједине аспекте историје которског подручја, као и његове ближе околине. Тако се у поглављу које се односи на најстарије помене појединих земаља и градова, наводе најстарији помени Црне Горе, Цетиња, Бара и то према подацима из најраније сачуване књиге судско-каторског фонда из које се види да је Котор у првој половини XIV века одржавао живе везе са Баром, Пећи, Будвом, Брскомом, Скопљем, Скадром и Улцињем. Из поглавља о здравственој култури сазнајемо да је Котор имао градску апотеку основану најкасније крајем XIII века, тако да је то била једна од најстаријих апотека на тлу Југославије.

У литератури о занатима помиње се Вита Которанин, неимар Дечана, о коме су писали Ристо Ковијанић као и други, али је посебно занимљиво поглавље о уметности. У том поглављу аутор каталога наводи фреску которске сликарске школе, откривену 1971. године у цркви Св. Луке у Котору, а која представља три светитеља и која се може сматрати својеврсним „архивским документом“. О тој фресци је прва запажања дала Аника Сковран (Зограф 4, Београд 1972, 76—78), а В. Ђурић, који се у више махова задржавао на тој фресци, дао је најновију студију у Фисковићевом зборнику (Сплит 1980, 225—240). У истом поглављу донета је доста исцрпна литература и о другим споменицима Котора, од којих су неки везани и за Србију.

Сем ових неколико изложба, организованих у вези са заседањем Унеска, у Београду је у исто време било отворено још неколико изложба тако да су учесници тог значајног заседања могли стећи слику о ликовним збивањима у нашем главном граду и нашој земљи. У то време одржана је и Изложба пољске таписерије у Уметничком павиљону на Малом Калемегдану, којој је у истим просторијама следио Октобарски салон. Исто тако су у то време биле отворене многобројне галерије и музеји с њиховим сталним поставкама.

Што се тиче музичких приредаба за делегате Унеска организатори XII Бемуса своју прву приредбу Ораториум Зорана Христића „Корак“ одржали су у „Сава-центру“.

Овим изложбама и приредбама још једном је дошла до изражаја гостољубивост наших људи и њихова жеља да се госту понуди најбоље што имају, што је учињено и овом приликом.

EXHIBITIONS AND PERFORMANCES ORGANIZED ON THE OCCASION OF THE 21st UNESCO GENERAL CONFERENCE IN BELGRADE

Mara Harisijadis

The last days of September 1980, when the 21st Unesco General Conference was held in Belgrade, saw a competition of our museums, libraries, archives and organizations concerned with music as to who would best represent our cultural heritage.

In the Sava Centar, where the session took place, were arranged several exhibitions.

Of an exceptional importance was the Fourth Triennial of Ceramics which represented this branch of our contemporary applied art. So was also extraordinary the exhibition of the material from the Land Museum of Bosnia and Herzegovina already displayed complete abroad. In one of the rooms were well chosen paintings of the artists from Kosovo, while the National Library in Belgrade displayed the copies of ornaments in Serbian Cyrillic manuscripts deriving from the 13th—16th century.

Quite exceptional was the exhibition »Folk Art in Yugoslavia« arranged in the Hall X at the Belgrade Fair which included the exhibits from the Ethnographic Museum in Zagreb, Museum of Voivodina in Novi Sad, Land Museum of Bosnia and Herzegovina in Sarajevo, Ethnological Museum in Skoplje, Slovene Ethnographical Museum in Ljubljana, Museum of Kosovo in Priština and Ethnographical Museum in Cetinje. These exhibits were brought into line by the experts of the Ethnographical Museum in Belgrade, which itself sent many exhibits to be shown there.

So that the work of Unesco might be presented in public an exhibition of its publications was arranged in the halls of the National Library of Serbia in Belgrade.

On the occasion of the Unesco General Conference the Second International Exhibition of Fine Arts 1980 was organized in the Museum of Contemporary Arts at Ušće.

We were fortunate finally to see the exhibition of English Silver, planned since long, within the framework of the international collaboration between Great Britain and the SFR of Yugoslavia arranged at the time of the meeting in a number of the rooms of the Museum for

Applied Arts. At the same time and in the same museum was also organized the exhibition »Jufil« Unesco 1980 showing the philatelic specimens from Yugoslav collections.

Thanks to an occurrence of events, almost at the same time was opened the Konak of Princess Ljubica. In the building, whose reconstruction started in 1972, the ground-floor was furnished in the Turkish-Balkan style, while the first floor got the furniture from Belgrade homes of the members of the Obrenović or well-to-do middle class families from the 19th century. In the space »Under the Arches«, i.e. in the basement, was organized the exhibition »Antique Theater in Yugoslavia«.

In the display salon of the Museum of the City of Belgrade were organized two exhibitions. The first one included old maps and engravings concerning Belgrade and battles at its walls in the 17th and 18th century, housed in the collection of the Museum, and the other presented the arms and equipment of medieval warriors in Serbia.

The exhibitions of exceptional importance were arranged in the National Museum. In the small hall there were the sculptures of the most prominent Yugoslav artists made in the period from 1900 to 1950. Almost at the same time was opened an outstanding exhibition under the title »Art in Medieval Serbia from the 12th to the 17th Century«. Two hundred and forty six exhibits represented in the best way the phases of development of art from its very beginning at the time of the first Nemanjićs until the works appeared at the time of the Turkish domination. So was also remarkable the exhibition »Art Treasures of the Monastery of Piva«. The author of the exhibition and catalog Anika Skovran and her collaborators managed an imposing undertaking of removing the monastery church with a thousand and two hundred forty square meters of frescoes from the original site of the church, built in the 16th century, to a considerably higher location, because a hydro-electric power plant had to be built at Mratinje.

At the same time Polish tapestry was displayed in the artistic pavilion »Cvijeta Zuzorić«.

In the meantime, in the rooms of the Archives of Serbia, was opened an exhibition showing the documents from the Archives of Kotor, a town included on the World Heritage List of Unesco. The exhibition named »Archives and Scientific Cultural Wealth of Montenegro« was offered to the participants in the 21st Unesco General Conference to give them an insight in the past and culture of Montenegro.

This brief survey includes only some exhibitions and performances offered to the dele-

gates to the Conference which were organized in our capital almost every day. So the 12th Belgrade Musical Festival saw the première of the choreatorium »Korak« by Zoran Hristić performed in the Sava Centar, hence for the participants in the Conference.

Many galleries and permanent exhibitions in the museums of Belgrade gave a broad insight into the culture of our peoples throughout their history to those who took part in the work of the General Conference of Unesco giving them survey of the monuments concerned and supported by Unesco.

